

Základní problémy teorie poznání

Základní přístupy k teorii poznání

➤ Metafyzická epistemologie

- nejdříve co existuje, pak jak to můžeme poznat
(Platón, Aristotelés)

➤ Skeptická epistemologie

- nejdříve je potřeba prozkoumat naše poznávací
schopnosti (Descartes)

Otázky epistemologie

- Možnost poznání
- Analýza poznání
- Způsoby poznání

Analýza poznání: Co je to poznání?

Tři typy poznání:

- 1) Poznání prostřednictvím obeznámenosti
- 2) Poznání prostřednictvím kompetence
- 3) **Propoziční poznání**
(o to nám v epistemologii jde)

Co je to poznání/znalost?

Osoba S ví, že p právě tehdy když:

- a) p je pravda (podmínka pravdivosti)
- b) S je o p přesvědčen
- c) S -ovo přesvědčení je racionálně podložené, ospravedlněné (podmínka justifikace)

Teorie pravdy a kritéria pravdivosti

Deflační (redundanční) vs. inflační teorie pravdy

- Korespondenční teorie pravdy
- Koherenční teorie pravdy
- Konsensuální teorie pravdy

(Pragmatické teorie pravdy – pravdivost se ukazuje v praxi svojí užitečností)

Proč je teorie pravdy důležitá?

- Pravda je ústředním pojmem teorie poznání
- Pravda je cílem vědy (pravdě-blízké teorie)
- Pravda je důležitá také pro logiku – definice pojmu vyplývání
- Etický nebo emocionální aspekt

Korespondenční teorie pravdy

Vztah mezi propozicí a faktem.

Problémy:

- a) Jak vymezit vztah korespondence?
- b) Dvě propozice X jeden fakt.
- c) S jakými fakty korespondují negativní pravdivé věty?

Koherenční teorie pravdy

Být prvkem koherenční množiny.

Problémy:

- a) Jaké vlastnosti má koherenční množina?
- b) Jak mezi koherenčními množinami vybírat?
- c) Mohou existovat pravdivá tvrzení, která nejsou součástí žádné koherenční množiny?

Konsensuální teorie pravdy

Shoda většiny kompetentních členů nějaké jazykové skupiny.

Problémy:

- 1) Kdo je kompetentní?
- 2) Je pravda „neměnná“?

Otázka justifikace

Proč jsou důležité důvody:

- 1) Důvody ozřejmují naše přesvědčení.
- 2) Důvody jsou předpokladem smysluplné diskuse.
- 3) Důvody jsou základem racionální volby.

(pravdivost X zdůvodněnost)

V čem spočívá justifikace?

Externalismus X internalismus

Fundacionalismus X koherentismus

Externalismus X internalismus

Externalismus = přesvědčení je zdůvodněné, jestliže je způsobeno vnějším spolehlivým procesem (např. smyslové vnímání)

Internalismus = přesvědčení je zdůvodněné, jestliže má osoba kognitivní přístup k evidenci pro toto přesvědčení

Fundacionalismus X koherentismus

Fundacionalismus = každé ospravedlněné přesvědčení v posledku spočívá na základním, *neodvozeném* ospravedlněném přesvědčení.

Koherentismus = jednotlivá přesvědčení jsou ospravedlněna celým systémem přesvědčení, se kterým jsou koherentní.

Empirismus

= veškeré naše poznatky (popř. i význam pojmů) pramení ze smyslů, rozum má za úkol pořádat, organizovat smyslová data.

(Locke, Hume, Vídeňský kruh, Quine)

Smyslová zkušenost je spolehlivou metodou poznání, přestože občas produkuje nepravdivé obsahy (halucinace, sen, ...).

Racionalismus

= můžeme dospět k poznání na základě
pouhého rozumu, bez přispění zkušenosti.
(Descartes, Spinoza, Leibniz)

Racionalisté tvrdí, že můžeme mít poznání, které
je o světě (syntetické tvrzení) a zároveň
apriorní (nezávislé na zkušenosti).

Doporučená literatura:

LEHRER, Keith (1999). *Teória poznania*. 1. vyd. Bratislava: Infopress, 171 s. ISBN 8085402343

KOLÁŘ, Petr (2002). *Pravda a fakt*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 312 s. ISBN 8070071680

GETTIER, Edmund. L. (1963). "Is Justified True Belief Knowledge?" *Analysis* 23: s. 121-3.

STEUP, Matthias, "Epistemology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/epistemology/>